

З нашого життя.

Голод, холод і тепле панське слово.—Лист із голодного краю.—Поклик до „всого трудящого класа“.—Куди свою крихту збивають веселі люди.—„По слухаю ареста“.—Всюдуне „избивательное“ право і тюремна повинність.—Реакція на те право й повинність.—Рідні братки.—Хто дає в Одесі лад і хто робить безлада в Кам'янці.—„Самая истинно-руссская губернія“.—Знов щука з Почаїва, або „пилкій і очень болезненный юноша 26 лть“.—Життєві контрасти.

Поки там з думської трибуни „гримять вітії, кипить словесная война“ про те, як допомагати людям, що гинуть з голоду, цей одвічний ворог наш косою смерті косить зголоднілих, ослабліх, знесилених людей, мордує їх хворобами й підточує останню тінь економичного добробуту. Надзвичайно довга сьогорічня зима уперто не хоче одійти з-перед очей; все, що можна було зістіти—вже зідено, що можна було спалити—спалено, і з усіх усюдів, із сіл та городів, несеться стогін голодних та померзлих людей. Роботи нема, безробітних викидають на улицю, до нового хліба далеко—кілька довгих місяців, що за безробіття щедовими здаються, і як переживатимуть їх голодні люди, про те нехай сами читачі поміркують. Хіба от, щоб допомогти їм, наведу один, тільки один, документ, що далеко краще змалює становище голодних, ніж це міг би зробити я.

„Остались ми, селяне,—пишуть до „Кіевского Голоса“ з села Попової Гори, з Чернігівщини,—без хліба і без палива. Худоби нема, продати нічого, а хліб подорожчав—по 1 карб. і 40 коп. за пуд. Хороба з кожним днем все більше нападає людей, страшенно лютує гарячка від недоядання“. Обернулись були голодні селяне до земства—воно обіцяло їм до нового хліба дати по... 30 фунтів на чоловіка, неначе на глум, та й то не дalo ще нічого,—чисто як у приказці важуть: казав пан—кожух дам... Зібрали люди сход, раду радили, що робити, і нічого не вигадали бращого, як обернуті

ся до всього громадянства з своїм ліхом-бідою. „І от,— пишуть селяне,—надумали ми секретно прохати чоловіка письменного та свідомого (щоб нашої тайни не виказав), щоб написав до редакції, нехай уесь трудящий клас дізнається про наші злідні, що ми, селяне, голодвою смертю мримо і... просимо од вашої остаті хоч крихту дати нам, голодним та померзлим, бо ми ні хліба не маємо, ні одежині, ні взуття ніякого“. А на закінчення дописка: „просимо д. редактора не виявляти наші ймення по слухаю ареста“ („Кіевский Голосъ“, ч. 60).

Просто моторошно стає, читаючи цього простого, поплутаного, та за те надзвичайно виразного листа. Видко, по саме вже нікуди дійшло людям, що вони хапаються за соломинку, шукаючи порятунку собі од голодної смерті. Надії на звичайну запомогу після близкуючої операції Гурка з Лідвалем та не менш блескучої асігновки по 30 фунтів на чоловіка від земства, видима річ, згасли вже і, як остання дошка рятунку, лишилася тільки громадська допомога. З наївною вірою обертаються голодні до „всого трудящого класу“ з покликом: рятуйте, дайте хоч крихту з вашої остаті, бо ми гинемо з голоду та холоду. І хотілося б разом з тими голодними людьми вірити, що поклик цей не міне без сліду, що „остачі“ щедрою рукою посилються голодним і дадуть їм сяку-таку спроможність нового хліба дочекатися. Хотілося б, та... Я навмисне пильнував по газетах, чи не обізветься хто на цього листа і... досі, здається, не було відгуку. За те знаходив де-що інше. Ось, напр., до того самого „Кіевского Голоса“ пишуть, що на одній цукроварні в Київщині знайшлось було „остачі“ 200 карб., які кантора давала на служащих. Де хто з їх залине до земства—воно обіцяло їм до нового хліба дати по... 30 фунтів на чоловіка, неначе на глум, та й то не дalo ще нічого,—чисто як у приказці важуть: казав пан—кожух дам... Зібрали

люді сход, раду радили, що робити, і нічого не вигадали бращого, як обернуті

кидають на танці та п'янство; там не мають у віщо вратися і взутися, а тут добре зодягні витанцюють собі не лихі і взутими „веселими ногами“, не думаючи, що десь там мруті люді з голоду. І я боюсь, що й остання надія на громадську допомогу одурить наших голодних селян і соломинка їх не зарятуеть. Одні з громадянства всі сили напружують, щоб скинути з людей ярмо політичної неволі і їм „ніколи“ дослухатися до стогону голодних, а другі... другі танцюють собі безпечно і їм теж „ніколи“, та й стогін той таким прикрим бренить дисонансом, коли сами ноги носяться в веселих танцях, що краще й вуха позатуляти, щоб стогін не доносився до серця й не перебивав тішитися й веселитися. А в результаті—nehай собі десь там, у Поповій Горі, мруті люді з голоду: не перші вони, та й не останні...

Страшно, читачу, моторошно від такої простої філософії. Але в загаданому листі є ще інша рисочка, що той страх ще побільшити може. Пам'ятаєте ту наївну дописку: „просимо д. редактора не виявляти наші ймення по слухаю ареста“?

Певна річ—не перші мруті люді з голоду в Поповій Горі,—в Россії, як недавно з думської трибуни справедливо сказав д. Кузьмин-Караваєв, по всякий час голодують „оптомъ и въ розницу“,—але мабуть вони перші бояться одверто сказати про це, бояться призватись, що їм їсти нема чого. Це вже проклята сучасність вривається з своїм навіженним галасом у життя голодних і силу їх, хоч-не-хоч, тайтися з своїм лихом. Бо інакше... читач і сам, здоров, додгадається, що інакше може бути: завдала вже та сучасність що до цього доброму наукі!

Разом з чутками про голод ідуть інші чутки, ідуть уперто, з усіх усюдів, сливі всі однакові, сливі всі вкладаються вони в одно слово: „б'ють“. Б'ють і старого і малого, б'ють без причини, б'ють для забавки, бо так схотілося кому-небудь з тих, кому доля вложила нагайку в руку. Дописи по газетах повні згадок про те безмірне й безмежне биття. Ось перед

мене лежить ч. 49 „Кіевской Мысли“,—з п'яти дописів у йому чотирі оповідають про те, як б'ють. Б'є в Златополі п'яний стражник старого діда за те, що той хотів підсадити його на коня (не втручай свого, мовляв, носа до начальницького проса!). Б'ють, переписують і арештують в Богуславі крамарів, як вони в синого-гу зібралися, щоб де-які свої крамарські сирави обміркувати. Б'ють і на смерть убивають у Великій Снітинці під Фастовом за „сопротивлені властямъ“. Б'є стражник Седлецький з Брайлова людей у селі Маянові,—одного дня сам б'є та ще другого дня приводить 60 козаків і всі разом б'ють. Б'ють і розстрілють в Зіньківському повіті чеченці під командою становового пристава („Кіевский Голосъ“, ч. 68). Б'є і всячими способами змущається над людьми справник у Каневі Жежелевський, що держить себе просто таки якимсь самодержавним владикою в повіті (К. Г., ч. 69). Б'ють, здираючи не-доймки, в м. Мачусі, під Полтавою, і так ще побільшити може. Пам'ятаєте ту наївну дописку: „просимо д. редактора не виявляти наші ймення по слухаю ареста“?

Певна річ—не перші мруті люді з голоду в Поповій Горі,—в Россії, як недавно з думської трибуни справедливо сказав д. Кузьмин-Караваєв, по всякий час голодують „оптомъ и въ розницу“,—але тільки досягне нагайка та шашка стражника, і певне нічого додавати, що до биття долучаються, або краще, в парі йдуть арешти за кожну дрібницю, чи й без жадної дрібниці. Всюдуне „избивательное“ право й така сама тюремна повинність пока що єдині здобутки нашого часу, і не диво, що навіть голодні просять не виявляти, хто саме вони, бо, видко, добре вже знають, що може бути за голодування без дозволу начальства. „По слухаю ареста“—це добре сказано, вважаючи на сучасне життя наше, що все міститься на двох підвалах—нешадному битті та масових арештах...

І село починає вже й інакшим способом реагувати і на всюду „избивательное“ право, і на таку саму тюремну

повинність. Гнів його повертається на безпосередніх виконавців того права і тієї повинності і треба правду сказати, що часто й ім не з медом буває, коли не вистарчить іноді сили своє „право“ оборонити. „Трудовое дѣло“, напр., поєдає звістку, що по Чернігівщині, Полтавщині, Вороніжчині, та й по інших місцях, повстав скрізь одинаковий рух серед селян проти стражників, і де далі, то все дужче рух той проходиться. Спершу пробували бути умовляти тих із односельців, що робляться „барбосами“ (так село охрестило стражників) щоб відчуралися своїх ганебних посад; далі почався бойкот: стражникам не дають квартир, не дають їсти. Але й це не помагало. Тоді сільські сходи починають писати приговори, щоб стражників у Сибір позасилати, як „неисправимыхъ и порочныхъ членовъ“. Земські начальники сповіщають губернаторів, що справники цілими юрбами тікають із служби, бо бояться, що обурені люді почнуть незабаром росправлятись з ними просто вже судом Линча. І це знов таки не диво, бо й самого найміцнішого терпію не можна натягати без краю: єсть межа, за яку вже він ніяк не ростягнеться, а швидче урветися, хоч би які лихі за це мало спіткati.

Коли вже зайшла про поліцію мова, то не можна й того не згадати, що вона, та й взагалі адміністрація безбач кинулася в шум сучасної політичної боротьби, піддержуючи ті елементи громадянства, що оборону старого ладу взяли собі за мету своєї діяльності. Поліція і „союзъ русского народа“ та інші „истинно-русскія“ організації—де рідні брати, що й живуть у братерській злагоді; кожне з їх сміливо може сказати: твоя доля—разом і моя доля. Не диво ж, що за таких любих відносин помічається раз-у-раз, що обов'язки та функції поліційні і „союзницькі“ просто так попереплутувалися що й порізнати їх не можна. Класичною стороною такої плутанини насамперед можна вважати Одесу. Славетній барон Каульбарс сам признався, що „союзъ“

допомагає йому „підтримувати порядокъ (!) въ Одессѣ“ („Рада“, ч. 56) і не дурно заподіяна „союзників“ зневага квалифікується там так само, як зневага урядової персони („Товарищъ“). Та й по-за Одесою твориться те ж святе; в Кам'янці, напр., вже не розбереш, де поліційний участок, а де бюро „союза русского народа“, Місцевий відділ „союза“ склався з таких осіб: голова—протоерей Стиранкевич, члени ради *справник* Беклемишев, *помішник* його Новицький, *поліціймистер* Витович; кандидати на членів —*пристав* Вульман та *пристав* Лабанцов і *помішники приставів* Осликівський, Дилевський, Бурко та Дзюбин („Кіевский Голосъ“, ч. 59). Прошу ж розібрati, де кінчаеться, напр., в д. Беклемишеву справник і де починається член „союза“ і що він робить як начальник повіта, і що як простий „союзник“! Еге ж, добрий мені „простий союзник“,—попробуй-но тільки побалажати з ним як з простим—зараз, як у тій побрехенці, вискочить тобі швець, чи то пак справник... I вже безперечно він вискочив, бо українське Поділля обернулося, як дотепно висловився дописувач „Кіевского Голоса“ „въ самую истинно-русскую губернію“, як що зважати на число відділів „союза“—(ч. 70). Невеличка, але чесна компанія „истинно-руських“ адміністраторів добре дбає: поліцію скликає, „союзи“ закладає, людей до їх силоміць затягає, „крамолу“ страхає... Просто хоч думу складай про цих новітніх лицарів!

Добре вони і взагалі дбають, щі новітні лицарі. В одному з попередніх оглядів я вже згадував, де має опинитися щука з Почаєва, яку ніби то покликав до страшного суду свого Синод і відав потім на ласку волинського архірея Антонія. Антоній, як і треба було сподіватися, вкинув щуку просто в воду—тай нехай, мовляв, гуляє собі на здоровля! Ось бо яку супліку Антоніеву читаемо в „Волинской Жизни“ „что касается до сужденія объ іеромонахѣ Иллюдорѣ, то сей пылкій и очень болѣзненный юно-

ша 26 лѣтъ, совершенно безхитростный и искренній, но аффектированный патріотъ, имѣетъ самыя благія намѣренія по отношенію къ церкви и отечеству, но не умѣеть ихъ осуществлять съ достаточнouю сдержанностью и завѣщанною въ Евангеліи негнѣвливостью“. I далі високий святитель церкви Христової доводить, що Синод покарав „виновника строже, чѣмъ требуется новѣйшими правилами“. I Синод, видима річ, взяв на увагу цей присуд Антонів, бо з Петербурга телеграфують, що Іллюдор, як був, так і буде редактором „Почаевскихъ Извѣстій“. Синод розсудив мудро, що найкращe щуці бути в річці і от „сей пылкій и очень болѣзненный юноша 26 лѣтъ“ знов безборонно сіятиме свої кріаві брехні. Та власне він і не переставав це робити: адже ж недавно ще він вигадав проект: поодрубувати „крамольникам“ руки і цей проект приято з великим ентузіазмом на зборах „истинно-руськихъ людей“ і хто зна, чи смерть Іллюдора не стойть часом в звязку з тим ентузіазмом, що викликав проект „сего пылкого юноши 26 лѣтъ“... I знов прошу розібрati, де поліційний участок, де „союзъ русского народа“, і де „святѣйшій правительствующій синод“. Все поплутало ѿ між собою і тільки на фоні тієї плутанини дуже проступают життєві контрасти: голод і веселі танці з випивкою, „порядокъ“ і вселюдне „избивательное“ право, поліція в братерських обіймах із безперечними злочинцями, альянс дідів із „святѣйшаго синода“ з „пылкими болѣзненными юношами 26 лѣтъ“ і як вершок усього—щуча пащека під фірмою чернечього хреста... I як нарешті та божевільно-проста наука: „рубай руки, голови, бий, стріляй, сажай в тюрми, вітай голодних, померзлих людей...

Страшно, читачу, і моторошно від тієї простої науки робиться. Від неї й до божевілля справді таки вже недалеко, як що й це ще не божевілля...

Сергій Єфремов.